

Ine Andreoli

Konjo nö!

ETHIOPIË, EEN BELEVENIS

Boekenplan

INHOUD

Voorwoord 11

Inleiding 13

Aankomst Addis Ababa 17

Bahir Dar 21

- *Het Tanameer* 23

- *Het schiereiland Zeghe en de Ura Kidane Mehret kerk* 26

- *De waterval van de Blauwe Nijl* 29

Van Bahir Dar naar Gondar 31

Gondar 37

- *De Koningsstad* 37

- *Debre Birhan Selassie kerk* 41

Op weg naar het Simiengebergte 45

- *De Falasha's* 45

- *Gelada-bavianen* 50

Simien National Park 53

Debark 58

Van Debark naar Aksum 59

- *Colobus-apen* 59

- *Velvet-apen* 61

Aksum 63

- *De legende van de koningin van Sheba* 64
- *Het archeologisch museum* 68
- *Steen van Ezana* 68
- *Graftombe van koning Bazen* 69
- *Het paleis van Makeda* 69
- *Het waterbekken van Mayshum* 70
- *Het stèleveld* 70

Van Aksum naar Adrigat 75

- *De tempel van Yeha* 75
- *Debre Damo* 77

Adrigat 79

Van Adrigat naar Maychew 81

- *De rotskerken van Tigré* 81
- *Abreha Atsbeha kerk* 82

Maychew 85

Van Maychew naar Lalibela 87

Lalibela 91

- *Het achtste wereldwonder: de rotskerken van Lalibela* 91

De hoofdstad Addis Ababa 99

- *De Churchill Avenue met zijn gebouwen* 101
- *Africa Hall* 102
- *De Mercato* 103
- *De musea van Addis Ababa* 104

Naar het zuiden 107

- *Het Langanomeer* 110
- *De Oromo sprekende bevolking* 112
- *De Rastafari's in Shashamene* 113
- *Op bezoek bij de rasta's* 114
- *Overnachten in Shashamene* 117

Van Shashamene naar Yabelo 125

- *De Sidama* 125

Yabelo 127

- *De Borana* 128
- *El Sod* 129

Konso 131

- *Een bezoek aan een Konso-dorp* 131
- *De koning van de Konso* 134

Van Konso naar Turmi 137

- *Wierook* 137

Turmi 141

- *De markt in Turmi* 142
- *De Hamar* 143
- *De Bashada* 144
- *De Banna* 144
- *Bull Jumping* 145

Vertrek richting Jinka 147

- *De Karo, Surma en de Bumi* 147

Bezoek aan de Mursi; Mago National Park 151

- *Mago National Park* 152
- *De Mursi* 154
- *Jinka resort* 157

Van Jinka naar Arba Minch 161
- *bezoek schooltje in Key Afar* 161
- *De markt van Key Afar* 162
- *De Ari* 163

Arba Minch 165
- *Het Dorze-dorp bij Chencha* 166
- *Ensete vetricosa* 167
- *Een tochtje over het Chamomeer* 169

Met zijn vieren naar Awash 171
- *Nazareth* 172
- *Awash* 173

Bezoek aan het Awash National Park 177
- *Awash National park* 177
- *De Afar* 181

Geschiedenis Metahara Sugar Estate 185

Bezoek Metahara Sugar Factory 189

Weer terug naar Addis Ababa 199

Kennismaken met Amelework, ons Plan-kind 201
- *Onderwijs in Ethiopië* 205
- *Gezondheidszorg in Ethiopië* 207

Afscheid van Ethiopië 209

Thema's 211

Koffie 211
- *Het ontstaan* 211
- *De naam* 213
- *De koffieceremonie* 213

- Teff, injerra en wot 215
- *Injerra* 215
 - *Wot* 216
 - *Het eten van injerra en wot* 218
 - *Teff, toekomst in Nederland?* 218

- Qat 219
- *Gebruik* 219
 - *Handel* 219

- Kerkelijke gebruiksvoorwerpen 220
- *Kerktrommels* 220
 - *Sistra* 220
 - *Priesterstaven* 220
 - *Klokken* 221
 - *Priesterkronen* 221
 - *Ethiopische kruisen* 221
 - *Processiekruisen* 221
 - *Wierookvaten en kelken* 222
 - *Manuscripten* 222
 - *Iconen* 222
 - *Tabot* 222

- Wetenswaardigheden over Ethiopië 223
- *Geschiedenis in het kort* 223
 - *Staatsinrichting* 225
 - *Economie* 226
 - *Toerisme* 227
 - *Klimaat* 228
 - *Taal* 228

- Kalender en Tijdsaanduiding 230
- *Maandnamen* 230
 - *Dagen van de week* 231

Nationale en Religieuze feestdagen 232

- *Christelijke feestdagen* 232

- *Nationale feestdagen* 233

- *Islamitische feestdagen* 234

Praktische informatie en tips 235

Reisschema, hotels en activiteiten 243

Woordenlijst 245

Literatuurlijst 248

Eerder verschenen 251

VOORWOORD

Om precies te zijn van november 1967 tot december 1970 hebben mijn man Lou en ik in Ethiopië gewoond en gewerkt. Lou werkte als werktuigkundige voor de Handels Vereniging Amsterdam (HVA). De HVA was in die tijd de grootste en meest gerespecteerde cultuurmaatschappij. Vanaf 1950 tot 1978 is de HVA actief geweest in Ethiopië. Toen wij in Ethiopië aankwamen bezat de HVA twee suikerondernemingen, te weten: Wonji en Shoa. Metahara, de derde, was in ontwikkeling en op deze onderneming hebben wij, Lou daadwerkelijk, meegeholpen aan de opbouw.

Onze belevenissen van *toen* zijn opgetekend in het eerder verschenen boek ‘Het land van de verbrande gezichten.’

Eenmaal terug in Nederland waren we al gauw weer ingeburgerd maar Ethiopië had een onuitwisbare indruk op ons gemaakt en bleef voortdurend op de achtergrond aanwezig. We maakten reizen over de wereld maar in ons achterhoofd bleef een verlangen naar Ethiopië. Ik wilde al eerder terug maar Lou had zo zijn twijfels in de aard van: we vinden nooit meer terug wat is geweest. Daarbij kwam dat door hongersnood en oorlogen het land moeilijk te bereizen was. Uiteindelijk waren we beiden zover en zijn we plannen gaan maken. Omdat het land en zeker het zuiden, nog niet eenvoudig individueel was te bereizen, zochten we voor het eerst (we reizen altijd op eigen gelegenheid) een reisorganisatie die reizen naar Ethiopië aanbood. Ons plan was om zowel het noorden als het zuiden te verkennen en natuurlijk terug te gaan naar de plek waar we hebben gewoond.

We zochten een reisorganisatie uit die met kleine groepen reist en zowel het noorden als het zuiden aandoet. De laatste dagen van de reis willen we ons afzonderen van de groep om samen met Ben en Kitty, een oud-collega en zijn vrouw, de suikeronderneming Metahara en zijn omgeving te bezoeken.

Op de dag van vertrek gaan we naar Addis Ababa waar Lou en ik een bezoek hebben gepland aan Amelework, ons Plan-Ethiopië kind en haar familie. In de namiddag voegen we ons weer bij de groep om de laatste avond en de vliegreis met hen door te brengen.

Dit boek bevat ons reisverhaal met daarnaast veel informatie over de verschillende facetten van Ethiopië zoals beschrijvingen van dorpjes, streken, kerken en volkeren, legenden, geschiedenis, Ethiopische gebruiken en gewoonten. Ook ontbreken een woordenlijst, literatuurlijst en tips niet.

Ik beschrijf enkele thema's waaronder de ontdekking van koffie en de Ethiopische ceremonie daaromheen. Het genotmiddel *Qat* en het inheemse eten *Injerra* en *Wot*. Ethiopische kruisen, kalender en tijd en nog veel meer.

Af en toe gebruik ik het woord *toen* wat verwijst naar ons eerste verblijf in Ethiopië.

De groep waarmee we reizen bestaat, met ons erbij, uit elf mensen (vier vrouwen en zeven mannen). We vormen een elftal met begeleiding door DD, onze reisleader. Het zijn allemaal mensen die meer van de wereld hebben gezien dan hun achtertuin.

Ik heb dit boek geschreven met dezelfde intentie als mijn eerder verschenen boeken, enerzijds voor mensen die thuis op de bank de sfeer van Ethiopië en onze belevenissen mee willen beleven en anderzijds voor mensen die het land zelf gaan bezoeken en alvast een stukje 'bagage' wensen over dit eeuwenoude land.

INLEIDING

Ethiopië heeft een oppervlakte van 1.127.127 vierkante kilometer (27 keer zo groot als Nederland). Het land ligt precies tussen de evenaar en de Steenbokskeerkring.

Buurlanden zijn: Eritrea, Sudan, Djibouti, Somalië en Kenia.

Ethiopië is in vier zones te verdelen: het noordelijke centraal massief (Abessinië), de hoogvlakte van Choa, het zuidwesten en de laaglanden in het westen en noordwesten.

Ethiopië vertoont een afwisselend reliëf. Het land kent vruchtbare hoogvlakten, diepe canyons, tropisch regenwoud, savannen, woestijnen en moeilijk toegankelijke bergketens.

Door Ethiopië stromen grote rivieren zoals de Blauwe Nijl, Awash, Baro, Omo, Tekeze en Wabi Shebelli.

De bevolking van Ethiopië wordt geschat op 83 miljoen inwoners bestaande uit een bonte mengeling aan volkeren, ieder met zijn eigen cultuur, taal en religie. De Ethiopische overheid heeft 64 bevolkingsgroepen erkend.

De bevolkingsgroep *Oromo* heeft de meerderheid direct gevolgd door *Amharen*.

Voor de periode 2004-2020 schat de Wereldbank de jaarlijkse natuurlijke bevolkingsgroei op 2,9 procent.

Slechts 15 procent van de bevolking leeft in de steden.

De gemiddelde levensverwachting is 51 jaar voor vrouwen en 49 jaar voor mannen.

De bevolkingsopbouw: 43,1 procent is jonger dan 15 jaar, 54,1 procent is tussen de 15 en 64 jaar, en 2,8 procent is ouder dan 65 jaar.

40 tot 50 procent van de bevolking is islamitisch, 35 tot 40 procent is Ethiopisch orthodox, 12 procent is animist en 3 tot 8 procent belijdt een andere godsdienst.

In Ethiopië wordt ongeveer tachtig talen en dialecten gesproken, waarvan er 64 officieel door de overheid zijn erkend. De officiële taal is Amharic. Engels is de handelstaal.

Addis Ababa is de hoofdstad van het land en tevens zetel van de federale regering. Ook is het landelijke centrum voor handel en industrie er gevestigd. Andere belangrijke steden zijn: Awassa, Dire Dawa, Gondar, Dessie, Nazareth, Jimma, Harrar, Bahar Dar, Makalle, Debre Markos en Nekemte.

Ethiopië heeft een gevarieerde natuur en een rijk dierenleven. Het heeft een rijk vogelleven –achthonderd soorten– en er leven in de nationale parken verschillende soorten zoogdieren.

Het land is een van de oudste cultuurlanden ter wereld. Getuigen zijn de eeuwenoude rotskerken in en rond Lalibela, de Stèles (zuilen) van Aksum, de Royal Enclosure met zijn imposante kastelen in Gondar, de kloosters rond en op het Tana-meer, de oude islamitische stad Harar enzovoort.

Het land is wat toerisme betreft nog in een ontwikkelingsfase, wat inhoudt dat het land niet altijd eenvoudig is te bereizen, ‘aanpassen’ is vaak noodzakelijk.

Het is ook een kennismaking met een van de armste landen ter wereld. Je treft naast indrukwekkende, interessante en mooie dingen ook schrijnende situaties aan.

Ethiopië is ook het land dat je, als je het eenmaal hebt bezocht en dus geroken, geproefd en gevoeld hebt, nooit meer vergeet. Er blijft altijd een vaag verlangen.

AANKOMST ADDIS ABABA

Het vliegtuig heeft de daling ingezet en onder ons fonkelen de duizenden lichtjes van Addis Ababa. We zitten met onze neuzen tegen het raampje aangeplakt om vooral niets te missen. Om de juiste aanvliegroute te krijgen vliegt het toestel met een wijde boog om Addis heen. Deze beweging zorgt ervoor dat we alles rustig kunnen bekijken. We kunnen de nieuwe rondweg die in de tijd van Mengistu Haile Mariam is aangelegd duidelijk onderscheiden. Wat is de stad groot! We vragen ons af of de stad *toen* ook al zo imposant was.

De daling gaat heel geleidelijk en de piloot zet het toestel precies op tijd, halfelf 's avonds, rustig aan de grond. Wel even anders dan in Frankfurt waar we een tussenlanding maakten en met een flinke klap op de landingsbaan terechtkwamen.

Vol verwachting zetten we na 33 jaar weer voet op Ethiopische bodem. Hoe dat voelt? In eerste instantie vreemd, de luchthaven is nieuw, modern en groots opgezet en er is totaal geen herkenning. Het zou voor ons een willekeurig vliegveld kunnen zijn. Maar eenmaal buiten het gebouw overspoelt ons het vertrouwde gevoel van weleer. Als we door een Ethiopiër worden aangesproken in de voor ons bekende taal, komen Amhaarse woorden die diep verborgen waren, spontaan weer boven borrelen.

We lopen in de aankomsthal als er ineens een typische Ethiopische geur op mij af komt; de geur van Ethiopische *buna* (koffie). Deze is zo specifiek dat ik, denk ik, onder alle omstandigheden deze zal kunnen herkennen.

Zo woonden we al weer enkele jaren in Nederland toen we in Deventer een reünie van de HVA bezochten. Op de parkeerplaats van het hotel stapte ik uit de auto en zei tegen Lou: "Ik ruik Ethiopische koffie".

"Hoe kom je daar bij?" was zijn reactie. Later in het hotel werd het bevestigd; we kregen bij binnenkomst een kopje Ethiopische koffie aangeboden.

In de enigszins frisse avondlucht komen nog meer Ethiopische geuren op ons af. Ze roepen vage herinneringen op. Een geur staat meer in het teken van de emotie dan het denken; het uitdrukken in woorden. We weten meestal wel waar we het moeten plaatsen, maar precies benoemen is soms moeilijk.

Er staat een busje klaar om ons naar het hotel te brengen. Ook nu zitten we met onze neuzen tegen de ramen gedrukt om iets bekends op te merken. We rijden richting stad over een brede weg die aan weerszijden is volgebouwd met winkels, appartementen en kantoorgebouwen waarvan sommige nog in de steigers staan.

De chauffeur verlaat de grote weg en we belanden in de kleine binnenstraatjes met lemen en golfplaten hutjes. De smalle wegen zonder trottoirs zijn nauwelijks verlicht. Mensen diep weggedoken onder hun *sjamma* (omslagdoek) bewegen zich langs de huisjes. Slapende mensen, in lompen gehuld, liggen aan de kant van de weg. Af en toe zien we een flakkerend vuurtje met schimmige figuren er omheen. Dit is Ethiopië!

Op de drukkeren wegen, zelfs nog op dit late uur, bepalen toeterende taxi's het straatbeeld. Aan een van deze straten ligt het Holiday hotel. Op het eerste gezicht straalt het gebouw totaal niets uit. Eenmaal binnen wordt het beter. In de lobby van het hotel waar zich de receptie en de bar bevindt staan zware logge houten stoelen met dikke kussens. Zij nodigen uit tot zitten en het nuttigen van een drankje.

Als wij eenmaal zitten maakt DD van de gelegenheid gebruik om zijn welkomstpraatje te houden. Later zou blijken dat hij iedere avond een kort praatje houdt, dit om de afgelopen dag nog eens met ons door te nemen en afspraken voor de volgende dag te maken.

Het wordt morgen vroeg opstaan en heel even speelt de gedachte door mijn hoofd of slapen nog wel zin heeft. Maar we sjuwen moeizaam de acht trappen op en komen doodmoe op de vierde verdieping aan. Gelukkig is de bagage al door de bedienden naar boven gebracht.

Ondanks het late uur gaan we toch nog even het balkon op. We kijken neer op een grotendeels slapende stad. Eindelijk zijn we dan weer in Ethiopië. Het voelt goed om terug te zijn.